मस्येति याज्या । वयमु त्वामपूर्व्वयो न इदमिदं पुरेति प्रगाथौ । सर्वाः ककुभः प्रमंहिष्ठायोदप्रुतोऽच्छाम इन्द्रं बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्व इति याज्या । अथाहीन्द्र गिर्वण इयन्त इन्द्र गिर्वण क्रतुर्जनित्रीनू मर्त्तो भवामित्रः स वां कर्मणेन्द्राविष्णू मदपती मदानामिति याज्या"२ । "अत्र सर्वाः ककुभ इत्युक्तं किमनेनोक्तम् । काकुभेषु तावत् प्रगाथेषु तृतीयपञ्चमयोरभ्यासे सति ककुभ एव सर्वा भवन्ति । तथैव च स्तुवन्ति छन्दोगाः । अतोऽन्यत् प्रयोजनमन्वेषणीयम् । तदिदमुच्यते । होत्रकाश्च येषां प्रगाथाः स्तोत्रीयानुरूपा इतीन्द्रनिहवब्राह्मणस्पत्यवच्छंसनं विहितम् । तत्र वार्हतानामेवायं विधिरित्युक्तत्वात् काकुभेष्वनुप्राप्नोति तन्निवृत्त्यर्थं ककुभ इति वचनम् । सर्वग्रहणं सर्वकाकुभप्रगाथसंग्रहार्थम् । तेन वार्हतेष्वेवासौ विधिरिति मन्तव्यम् । 'इत्यन्त उक्थ्यः'३ । "एवमन्त उक्थ्यः क्रतुरित्यर्थः । इत्यन्तोऽग्निष्टोम इत्यस्यानन्तरम् एतानि शस्त्राण्युक्थ्यः इत्यन्ते उक्थ्य इत्येतावत्युच्यमाने एतानि शस्त्राण्युक्थ्य एवेति गम्यते । तत् किमर्थमुक्थे तु होत्रकाणामित्यत्रोक्थ्यग्रहणम् । अयमभिप्रायः । अथ सोमेनेति त्रिष्वध्यायेषु ज्योतिष्टोमाख्यः सोमयागोऽधिकृतः, स च संस्थाभेदान्नामभेदाच्चतुर्धा भिन्नो व्युत्पादितो भवति । तत्र सर्वत्र सोमेन यजेतेत्येतद्विधिविहित एवैको यागः केनचिदुपाधिवशेनाभ्यस्तो भिन्नो नाम प्रतीयते । अतः सर्वेषां प्रकरणित्वे प्राप्ते अग्निष्टोम एव प्रकरणी, अन्ये तस्यैव गुणा विकारा इति ज्ञापयितुमुक्थ्य इत्युच्यते । उक्थ्य एतावदेवौपदेशिकं, अन्यत् सर्वमातिदेशिकमित्यर्थइत्येवं आश्व०श्रौ०६,१,क० तस्य प्रकारोऽभिहितः उक्थेन संस्कार्य्ये ग्रहरूपे ५पात्रभेदे । 'उक्थ्यमुपयाम गृहीत, इति" कात्या०९,६,२१ ।'उक्थ्यादि" कात्या० १४.२,१० उक्थ्यग्रहणादि प्राकृतं कर्म्म भवति उक्थ्यस्थाल्या उक्थ्यसंज्ञकं ग्रहं गृह्णाति" कर्कः । प्रागुक्थ्यान्मरुत्वतीयमृतुपात्रेण इन्द्रमरुत्व इति" कात्या० १०,१,१४ । आग्रयणग्रहणानन्तरमुक्थ्यग्रहणात् प्रागिति" कर्कः ।

उक्ष—सेचने भ्वा० सक०प० सेट् । उक्षति औक्षीत् उक्षाम्—बभूव आस चकार । उक्षिता उक्ष्यात् उक्षिष्यति औक्षिष्यत् । उक्षितव्यः उक्षणीयः उक्ष्यः । उक्षिता उक्षन् उक्षितः । उक्षा उक्षणम् । उक्षित्वा समुक्ष्य । कर्म्मणि उक्ष्यते औक्षि उक्ष्यमाणः 'उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिताइव" ऋ०१,१६६,३, "औक्षन् शोणितमम्भोदाः" भट्टिः ।"उक्षां प्रचक्रुर्नगरस्य मार्गान्" भट्टिः। अव्यवधाने एवामुप्रयोगविधानात् प्रशब्दव्यवधानान्नामुप्रसक्तिरतोऽत्र जयमङ्गलेन उक्षान् प्रचक्रुरिति पठितम् उक्षान् सिक्तानिति तदर्थः "घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते" ऋ०१,८७,२, "गङ्गाप्रवाहोक्षितदेवदारु" कुमा०। "गन्धवद्रुधिरचन्दनोक्षिता" "किञ्चिदुक्षितशिखण्डकावुभौ" रघुः । क्वचिदस्य पदव्यत्ययः । "अहमपो अपिन्वमुक्षमाणाः" ऋ० ४,४२,४ "तमुक्षमाणमव्यये वारे पुनन्ति" ऋ०९,९९,५' "प्रसव्यमात्मानमुदकैः पर्य्युक्षन्ते" आश्व०श्रौ०। उक्षणञ्च द्रव्यद्रव्येण संयोगविशेषजनकव्यापारः । (सेचा) ।

अभि+अवतानपाणिना सेचने । "उत्तानेनैव हस्तेन प्रोक्षणं परिकीर्त्तितम् । न्यञ्चताऽभ्युक्षणं प्रोक्तं तिरश्चाऽवोक्षणं स्मृतमिति" छन्दोप० उक्तेः तथार्थत्वम् । अभ्युक्षणशब्दे विवृतिः "परस्पराभ्युक्षणतत्पराणाम् रघुः । "शिरसि शकुन्तलामभ्युक्ष्य" शकु०। "अथाद्भिरभ्युक्षति, एष वा अपां सम्भारो यदद्भिरभ्युक्षति"शत०ब्रा०२,१,१,३,।

अव+तिर्य्यक्पाणिना सेचने "दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति" तैत्ति० । "उद्धतमवोक्षितं भवति यत्रैनमुपावहरत्युद्धते वा अवोक्षितेऽग्निमादधति" शत०ब्रा०६, ४,४,१८, "उद्धत्यावोक्षति यत्रैनमुपावहरति"शत०ब्रा० ६,८,१,१२, ।"तिरश्चाऽवोक्षणं स्मृतम्" छन्दोग०।

आ+समन्तात् ईषद् वा सेचने "आ नोगव्यूतिमुक्षतं घृतेन" ऋ०७,६२,५ व्यवहिताश्चेति उपसर्गस्य व्यवधानम् ।

उद्+ऊर्द्ध्वदेशात् सेचने । "किं तृतीयमेतां दिशमुदौक्षीः"? शत०ब्रा०११,५,३,४। [ब्रा०३,७,४,६' ।

उप+सामीप्येन सेचने । "अधस्तादुपोक्षत्यापोदेवीः" शत०

निस्+ निशेषेण सेचने । "यत्स्रुच्यप आनीय निरौक्षिषम्" शत०ब्रा०११,५,३,७ ।

परि+वेष्टनाकारेण समन्तात् सेचने "प्रसव्यमुदकैरात्मानं पर्य्युक्षन्ते" आश्व०६,१२, "प्रसव्यं वामावर्त्तनेन वेष्टयित्वेत्यर्थः ना०वृ०।"आहवनीयं पर्य्युक्ष्योदधारां निनयत्या गार्हपत्यात्"कात्या०४,१३,१६, "पर्य्युक्ष्य हस्तगृहीतेनोदकेन समन्तात् सिक्त्वा"कर्कः।"पर्य्युक्षितं समिदसि"कात्या० ४,१४,३०।

प्र+उत्तानहस्तेन सेचने"उत्तानेनैव हस्तेन प्रोक्षणं परिकी-